

Професійна підготовка фахівців фізичної культури та спорту

УДК 371.124:796.412

Ольга Атамась

Структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (м. Черкаси)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень. У сучасному суспільстві актуальним є питання конкурентоспроможності спеціалістів, що зумовлює важливість проблеми формування готовності особистості до професійної підготовки майбутніх кадрів.

Дослідженню феномену “готовність” присвятили свої роботи Д. Н. Узнадзе, О. О. Ухтомський, В. Н. Пушкін, М. Д. Левітов, М. І. Дьяченко, Л. О. Кандибович, Л. С. Нерсисян, К. О. Абульханова-Славська, А. О. Деркач, В. О. Моляко, С. Д. Максименко, К. М. Дурай-Новакова, В. О. Сластьонін, Л. В. Кондрашова, В. Д. Шадриков, В. Й. Бочелюк, О. В. Скрипченко, М. В. Кулакова, О. А. Кривильова, С. М. Тарасова, О. О. Павленко, Т. В. Шестакова, Л. Ю. Султанова, П. В. Харченко, Л. О. Гапоненко, О. М. Серняк, В. Л. Уліч та інші.

Теоретичні й методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах розглядали вітчизняні вчені В. І. Завацький, Р. П. Карпюк, О. С. Куц, Л. П. Сущенко, О. В. Тимошенко, Б. М. Шиян, Ю. М. Шкрєбтій та ін.

Різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури досліджували І. В. Городницька, О. Ю. Дорошенко, Л. О. Демінська, Л. І. Іванова, О. А. Стасенко.

Сучасні умови освіти зумовлюють потребу в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури нового профілю. Потрібен певний рівень сформований якостей, таких як соціальна й професійна мобільність, відповідальність, професійна активність і самостійність, креативність, комунікативність тощо. Розвиток зазначених якостей особистості сприяє універсалізації професійних функцій фахівця.

Роботу виконано відповідно до плану НДР Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Завдання дослідження – проаналізувати психолого-педагогічну літературу та інформацію з мережі Інтернет і виокремити структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Існує суттєвий фонд наукових праць, присвячених дослідженню проблеми готовності людини до навчальної, наукової, професійної діяльності. Узагальнюючи науковий доробок, ми звернули увагу на подібність підходів до виокремлення компонентів готовності, які можна представити, виділивши мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний, професійний та особистісний компоненти.

Досліджуючи мотиваційний компонент, науковець Е. О. Остапенко зауважив, що “у більшості випадків учені погоджуються з тим, що його показниками виступають інтерес, потреба, установка, прагнення успіху, прагнення досягнення мети; окремо виділяють цінність самореалізації (О. М. Пехота); спрямованість на самоосвіту (О. А. Кривильова); уважають системою ставлень (Ю. Ю. Бойко); виділяють мотиваційно-ціннісний компонент, при цьому О. М. Серняк підкреслює особистісне ставлення до формування власної готовності, Т. В. Шестакова фокусує увагу на мотивації самовдосконалення та гуманістичній спрямованості; С. В. Моторина виділяє ціннісно-мотиваційний компонент; І. В. Гавриш – аксіологічний; Т. В. Тихонова – ціле – мотиваційний” [5, 153].

У руслі пізнавального компонента основними показниками є знання, перебіг пізнавальних процесів (П. В. Харченко); виділяють аутопедагогічну компетентність, професійну свідомість і само-свідомість (Т. В. Шестакова) [5, 153].

Серед показників діяльнісного компонента вчені впевнено називають уміння й навички; прояв самостійності (П. В. Харченко); організованість, зібраність, відповідальність, самостійність (В. Л. Уліч); творчу активність (О. М. Лугова) [5, 153].

Професійний компонент охоплює наявність таких показників, як знання принципів, вимог, обов'язків; окремо виділяє практичну готовність, підкреслюючи її значення (О. М. Лугова) серед показників, виокремлює інтеграційний компонент (О. М. Пехота) [5, 153].

Найбільш розгалуженим, на думку Е. О. Остапенко, виявився особистісний компонент, але й він має загальну тенденцію – виділення серед показників психологічних характеристик особистості, таких як спрямованість, самооцінка, любов до професії, натхнення. Якості особистості також поділені на різнокольорову палітру, а саме: відповідальність, упевненість у своїх силах, самостійність, наполегливість; умінь саморегуляції, самоуправління; при цьому в рамках особистісного компонента виділяють корекційний (М. В. Кулакова), особистісний (О. А. Кривильова, Ю. Ю. Бойко, Ж. А. Сорокіна), психологічний (С. М. Тарасова), морально-психологічний (В. Л. Уліч), рефлексивний (С. М. Тарасова, О. А. Гончарова), емоційно-вольовий (М. І. Дяченко і Л. О. Кандилович, К. М. Дурай-Новакова, Л. В. Кондрашова, О. О. Павленко, Ю. Ю. Бойко); емоційно-особистісний (П. В. Харченко, І. В. Гавриш), саморегуляційний (Ж. А. Сорокіна), оцінювально-рефлексивний (В. В. Єршова), мобілізаційно-налаштувальний (К. М. Дурай-Новакова); морально-орієнтаційний, психофізіологічний (Л. В. Кондрашова); оцінювальний (Л. В. Кондрашова, Е. С. Рапацевич, О. О. Павленко) [5, 153].

В. А. Сластьонін пропонує таку структурну організацію професійної готовності: 1) психологічна готовність – сформована спрямованість на діяльність, установка на роботу; 2) науково-теоретична готовність – наявність певного обсягу педагогічних, психологічних, соціальних знань, необхідних для компетентної професійної діяльності; 3) практична готовність – наявність сформованих професійних умінь і навичок; 4) психофізіологічна готовність – наявність відповідних передумов для оволодіння професійною діяльністю, сформованість професійно-значущих особистісних якостей; 5) фізична готовність – відповідність стану здоров'я й фізичного розвитку вимогам професійної діяльності, працездатності [8, 266].

Л. Н. Куликова до структури готовності до професійної діяльності відносить такі групи: “І група – компоненти, які визначають професійні характеристики готовності (планово-змістовний, мотиваційний, контролювально-оцінний, управлінський); ІІ група компонентів характеризує особистісні якості майбутнього фахівця (адаптаційний, емоційно-вольовий, мобілізаційний, комунікативний)” [2, 6].

К. М. Дурай-Новакова, визначаючи структуру професійної готовності, вирізняє в ній п'ять компонентів, а саме: “1. Мотиваційний (професійно значущі потреби, інтереси і мотиви діяльності). 2. Орієнтаційно-пізнавальний (знання й уявлення про зміст професії, вимоги професійних ролей, способи розв'язання професійних завдань). 3. Емоційно-вольовий (почуття відповідальності за результат діяльності, самоконтроль, уміння управляти діями, із яких складається виконання професійних обов'язків). 4. Операційно-діяльнісний (мобілізація та актуалізація професійних знань, умінь, навичок і професійно-значущих властивостей особистості; адаптація до вимог професійних ролей і до умов професійної діяльності). 5. Установочно-поведінковий («налаштованість» на добросовісну роботу)” [1, 67].

Р. Д. Санжаєва стверджує, що “готовність до професійної діяльності має складну динамічну структуру та включає в себе такі компоненти: мотиваційний (відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку); орієнтаційний (знання й уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості); операційний (володіння способами й прийомами діяльності, необхідними знаннями, навичками, уміннями, процесами аналізу та синтезу, порівняння, узагальнення тощо); вольовий (самоконтроль, самомобілізація, вміння управляти діями, із яких складається виконання обов'язків); оцінювальний (самооцінка своєї підготовленості та відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним шляхом)” [7, 45].

Проведений нами аналіз словників свідчить про те, що поняття “компонент” тлумачать майже однаково практично всі автори словників. Його визначають (латин. *componere* – складати; *componens* – складовий) як силу, що сприяє, часткова причина, яка має вплив на результат, продукт (автори “Філософського енциклопедичного словника”); як складову частину, елемент системи (автори “Великого енциклопедичного словника”, “Економічного словника”, “Сучасної енциклопедії”, “Тлумачний словник Ожегова”).

Проведений К. В. Короленко аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що автори виділяють такі компоненти готовності до здійснення професійної діяльності, як “комунікативно-мотиваційний, змістовний, ситуативно-орієнтаційний, оцінний” (Л. В. Гапоненко); як “мотиваційно-установочний, когнітивний, змістовно-операційний та оцінно-рефлексивний” (К. А. Кунаш) [3, 365].

Під час теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури виділено структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу, до яких віднесено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та особистісний (рис. 1).

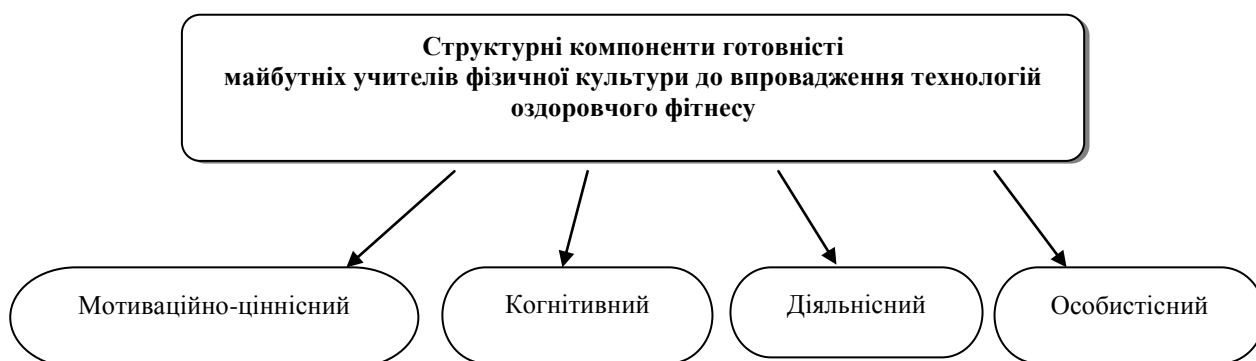

Рис. 1. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу

Цілісність цього утворення визначається повноцінним розвитком означених нами компонентів.

Розкриємо зміст структурних компонентів формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу.

Мотив (від латин. *moveo* – рухаю) – це матеріальний або ідеальний предмет, досягнення якого виступає змістом діяльності. Мотив представлений суб’єктові у вигляді специфічних переживань, що характеризуються або позитивними емоціями – від очікування досягнення цього предмета, або негативними, пов’язаними з неповнотою дійсного положення. Мотив досягнення є стійкою рисою особистості, що проявляється в прагненні досягти успіху (високих результатів). Високий рівень мотивації досягнення означає, що в особи переважає прагнення до успіху; низький рівень мотивації, навпаки, свідчить про те, що домінує прагнення уникати невдачі.

Мотивація досягнення – прагнення до покращення результатів, незадоволеність досягнутим, наполегливість у досягненні своєї мети, прагнення домогтися свого – є однією з головних властивостей особистості, яка має вплив на життя людини; прагнення людини до успіхів у різних видах діяльності, в основі якого лежать емоційні переживання, пов’язані із соціальним прийняттям тих успіхів, які досягаються індивідом. Люди з високим рівнем мотивації проявляють наполегливість у прагненні досягти мети, упевнені в успішному результаті; шукають новітню професійну інформацію, яка мотивує подальшу активну професійну діяльність, готові перейняти відповідальність, рішучі, отримують задоволення від розв’язання цікавих завдань, проявляють завзятість при зіткненні з перешкодами.

М. Г. Чобітько наголошує, що “розвиток особистості студента передбачає передусім розвиток його здатності до самоосвіти, самонавчання, самовиховання, саморозвитку, самоактуалізації, самореалізації; виховання цілісної людини із взаємопов’язаними соціальною, природною та культурною сутністю. Особлива увага в процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки приділяється максимальному врахуванню таких індивідуальних особистісних властивостей студентів: особливості сприйняття, уваги, пам’яті, розумових процесів, темпераменту та вольових якостей, мотивації, самооцінки, рівнів намагань, домінуючого соціального статусу” [9, 173]. Автор стверджує, що “формування мотивації до одночасного розвитку інтелектуального й духовного особистості означає, що в процесі особистісно орієнтованого навчання людина опановує знання, набуває умінь та навичок, розвиває особистісні якості (навченість, схильність до навчання, здатність до саморозвитку, творчі здібності, пізнавальний інтерес, працездатність, уміння застосовувати здобуті знання на практиці” [9, 173].

В. А. Сластьонін класифікував мотиви свідомого вибору професій: провідні мотиви – мотиви, пов’язані зі змістом педагогічної діяльності (любов до дітей, прагнення присвятити себе вихованню й

навчанню дітей), і мотиви соціальної значущості професії вчителя; додаткові мотиви – несуттєві для здобуття професії вчителя (подобається досліджуваний предмет, традиції родини); випадкові мотиви – не пов’язані зі змістом педагогічної діяльності (престижні міркування, велика відпустка) [8].

Л. В. Міхеєва констатує, що “професійна готовність особистості починається з поінформованості про особливості професії, позитивного ставлення до неї, формування мотивів, розвитку певних здібностей, оволодіння необхідними знаннями про предмет і способи діяльності, практичних умінь та навичок їх реалізації в конкретних умовах професійної діяльності, що обумовлює формування професійно важливих якостей і професійної самосвідомості” [4, 5]. Автор наголошує, що “важливим чинником формування готовності до діяльності є збіг мотиваційної сфери суб’єкта з характером мети”. На думку дослідника, “професійно важливі якості, на відміну від професійно значущих, визначають не ставлення до професійних функцій, а процес і результат їх виконання” [4, 5].

Проведений нами аналіз словників та енциклопедичних видань свідчить про те, що поняття “діяльність” дуже часто асоціюють із поняттям “творчість”, але поняття “творчість” тлумачать по-різному. Його визначають, як діяльність, яка породжує дещо якісно нове і те, що відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю (автори “Великого енциклопедичного словника” й “Сучасної енциклопедії”); процес людської діяльності, який утворює якісно нові матеріальні та духовні цінності; діяльність, яка народжує дещо якісно нове, ніколи раніше не існуюче (автори “Вікіпедії”), діяльність, яка народжує нові цінності, ідеї, саму людину як творця (автори “Філософського енциклопедичного словника”).

Сучасні дослідники по-різному тлумачать поняття “творчість”. Його визначають як “самореалізацію, самовираження потенційних можливостей людини, сутністю творчості фахівця з основ здоров’я є реалізація його внутрішніх потенційних можливостей” (І. П. Зенченков); як природну властивість кожної людини, яка не залежить від талантів і здібностей, універсальну функцію людини, яка сприяє самовираженню й самореалізації у всіх формах (А. Маслоу); як функцію всієї сутності людини, її тіла, розуму, емоцій, а не тільки мислення, властиву всім (К. Роджерс); як здатність іти на ризик, готовність долати перешкоди, внутрішню мотивацію, толерантність до невизначеності (Р. Стернберг).

На наше глибоке переконання, творчість допомагає людині виражати себе й здійснювати власний професійний та особистий розвиток. Творчій людині належать такі властивості, як глибина й гострота мислення, незвичайність постановки питання та його розв’язання, інтелектуальна ініціатива.

Я. А. Пономарьов наголошує, що тільки для людини, яка прагне до творчості, характерні оригінальність, ініціативність, висока саморегуляція, висока працездатність, для неї важливе не тільки досягнення мети в праці, але й сам процес [6, 20].

Висновки. Отже, ми з’ясували структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу, до яких віднесено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та особистісний.

Перспективи подальших досліджень можуть стосуватися змісту структурних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу.

Список використаної літератури

1. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 32 с.
2. Куликова Л. Н. Проблемы саморазвития личности как основа методологии воспитания и образования / Л. Н. Куликова // Сборник научных трудов. – Комсомольск-на-Амуре : [б. и.], 1994. – С. 8–12.
3. Короленко К. В. Структурні компоненти формування професійної компетентності майбутніх організаторів спортивно-масової та туристської роботи у процесі вивчення фахових дисциплін / К. В. Короленко // Вісник Чернігівського національного університету імені Т. Г. Шевченка / за ред. М. О. Носко. – Чернігів : ЧДПУ, 2011. – Вип. 86. – Т. 2. – С. 364–367.
4. Міхеєва Л. В. Формування мотивації вивчення педагогічних дисциплін майбутніми вчителями праці і професійного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Міхеєва Людмила Василівна. – Вінниця, 2005. – 20 с.
5. Остапенко Е. О. Амбівалентність розуміння феномена “готовність” / Е. О. Остапенко // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. – К. : ІВЦ “Політехніка”, 2009. – № 3 (27). – Ч. 2. – С. 152–157.
6. Пономарёв Г. Н. Развитие вариативной подготовки специалистов по физической культуре в современных социокультурных условиях : автореф. дис. ... пед. наук / Г. Н. Пономарёв. – СПб., 2003. – 35 с.

7. Санжаева Р. Д. Психологическая подготовка студентов к педагогической деятельности / Р. Д. Санжаева // Личность в системе деятельности : тез. докладов Региональной науч.-практ. конф. – Новосибирск : НГПУ, 1993. – С. 113–114.
8. Слостенін В. А. Педагогика професійного образования : учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. / под ред. В. А. Слостеніна. – М. : Академия, 2004. – 368 с.
9. Чобітько М. Професійне самовизначення майбутнього вчителя / М. Чобітько // Освіта і управління. – 2005. – Т. 8. – № 1. – С. 135–140.

Анотації

У статті визначено основні тенденції виділення компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до навчальної, наукової, професійної діяльності. На основі інтегративного підходу визначено структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу, до яких віднесено мотиваційно-ціннісний (цінність самореалізації, спрямованість на самоосвіту, самовдосконалення), когнітивний (професійні знання, перебіг пізнавальних процесів, самосвідомість), діяльнісний (уміння й навички, прояв самостійності, творча активність) та особистісний (самооцінка, любов до професії, відповідальність, впевненість у своїх силах, наполегливість, самоуправління).

Ключові слова: структурні компоненти, готовність, майбутні вчителі фізичної культури, технології оздоровчого фітнесу.

Ольга Атамась. Структурные компоненты готовности будущих учителей физической культуры к внедрению технологий оздоровительного фитнеса. *В статье определены основные тенденции обособления компонентов готовности будущих учителей физической культуры к учебной, научной и к профессиональной деятельности. На основе интегративного подхода определены структурные компоненты готовности будущих учителей физической культуры к внедрению технологий оздоровительного фитнеса, к которым отнесли мотивационно-ценностный (ценность самореализации, направленность на самообразование), когнитивный (профессиональные знания, протекание познавательных процессов); деятельностный (умения и навыки, проявление самостоятельности, творческой активности); личностный (самооценка, любовь к профессии, уверенность в своих силах, самостоятельность).*

Ключевые слова: структурные компоненты, готовность, будущие учителя физической культуры, технологии оздоровительного фитнеса.

Olha Atamas. Structural Components of Readiness to Implementation of Health Fitness Technologies Among Future Teachers of Physical Education. *The main tendencies of isolating components of readiness to educational, scientific and professional activity of future teachers of physical culture are considered in the article. The structural components of physical culture teachers' readiness to the implementation of health fitness technologies were determined on the basis of integrative approach; they involved motivational-axiological components (value of self-realization, focusing on self-education), cognitive components (professional knowledge, cognitive processes), activity components (abilities and skills, independence, creative activity), personality component (self-esteem, loving the profession, confidence in their abilities, independence).*

Key words: structural components, readiness, future teachers of physical education, health fitness technologies.